

ban kialakított hamis és egyoldalú történelmi kép felülvizsgálata. Helyébe a történelmi tények tényleges elemzésére épülő realisabb ábrázolás került. Így állt elő az a sajátos helyzet, hogy a századfordulón szerveződő parasztmozgalmak hiteles feltárását a megint másfelől kísértő egyoldalúság tovább késleltette. A százéves fordulóra azonban a magyar marxista történettudomány megújuló, alkotó vitákban gazdagodó légköre lehetővé tette, sőt egyenesen megkövetelte már, hogy a módszeres tudományosság végre világot derítsen múltunk e homályban hagyott, de jelentős darabjára is.

S végül még valami gátolta és a kelleténél hosszabbra nyújtotta az Áchim-kérdés utótörténetét. Ez pedig ama „drámai csúcs”, a „végkifejlet”: a gyilkosságot elkövető Zsilinszky fivérek egyike, Bajcsy-Zsilinszky Endre — mint köztudott — maga is politikai gyilkosság áldozata lett. S nem is akármikor s nem is akárhol: 1944 decemberében, Sopronkőhidán halt — ahogy Illyés írja: nem ifjúkori bűnrészessége bűnhődéseként, de szinte egy egész nemzet nevében mártírhalt. Bár a predestinációt nem, de a történelmi determinizmust világnézetünk okán is vallva, úgy is mondhatnánk, hogy sorsszerűen, vagy ami ugyanannyit tesz: szükségszerűen. Mert így tetőződött és teljesült ki 20. századi történelmünk egyik fő ágának, a paraszti és nemzeti progresszióknak kettős tragédiája. Történelmi tudatunkban így lehet, mert így kell hogy legyen a tragédia két főhőse egymás mellett lakója — szimbólumként és mementónak egyszerre — annak a képzeletbeli panteonnak, amelyben népünk legnagyobb fiai nyugosznak.

Hadd zárjuk e rövid, a centenáris alkalomra készült vázlatot azzal, ami kettősen és — megint tragikusan Délkelet-Magyarországhoz kötődik. Áchim L. András első szobradtéri szobrát júniusban avatták méltó helyén: Békéscsabán. Azt, aki a szoboravató beszédet nem éppen ok nélkül, vagy pusztán véletlen folytán tartotta volna, néhány nappal azelőtt utolsó útjára kísérte el egy másik dél-alföldi parasztváros népe, a „város és vidéke”. „Elment a mi Andrisunk” — jajgattak akkor, 60 évvel ezelőtt ezek és ezek. „Csabán szinte orgiákat ül a fekete szín... Az utcákat és tereket rengeteg feketébe öltözött, fekete gyászfátylakat hordó, fekete zászlókat lobogtató nép lepi el” — írta az egyik korabeli újság. „Kossuth Lajos temetése óta nem volt ilyen temetés Magyarországon” — így a másik. „Hát elment a mi Ferink” — révedt a makói református temető legnagyobb halottjára meglett és megtört parasztcok ezre és ezre. Makón biciklierdő fogta körül a temetőt, s koszorúerdő övezte a sírt. Fekete zászlók lengtek mindenütt, feketébe öltözött sokaság vonult ott is és itt is. A nép temette igaz fiát ott is és itt is.

FÜR LAJOS

